

Restaurování, konzervování, reverzibilita

PhDr. Vratislav Nejedlý, CSc.

KONTAKT: Nejedly@up.npu.cz

Restaurování v rámci památkové péče jako dílčí společenský systém mění v průběhu času svou podobu. V rámci těchto změn se proměňují i významy základních termínů, které jsou v této oblasti nejvíce užívány. To se týká již samotného pojmu restaurování. Ve druhé polovině 19. století v období historismů byly jako restaurování označovány, vnímány například také nové polychromie středověkých sochařských děl. Naproti tomu lze uvést skutečnost, že v době po roce cca 1910, byly opravy památek; například takové opravy sochařských děl, které užívaly drastických metod čištění, rozsáhle sochy doplňovaly, označovány jako konzervování.

Co v současnosti považovat za restaurování a co za konzervování. Již sám pojem restaurování může totiž vnést do komunikace o probíhající záchraně výtvarných děl a dalších památek dokonalý zmatek. Památková péče a v jejím rámci i restaurování jsou součástí mnoha kulturních okruhů, které prošly svěbytným historickým vývojem. Existuje proto mnoho odlišností již v tom, jakými slovy se označují činnosti, které se v češtině většinou nazývají restaurováním, nebo konzervováním. Tyto jazykové rozdíly způsobují mnoho problémů v komunikaci o tomto druhu lidské činnosti. Je proto nezbytné zvolit určitá pravidla, podle kterých se bude užívání slov restaurování a konzervování řídit. Obě slova sdělují, že výtvarné dílo, památka prochází procesem, při kterém se lidská aktivita zaměřuje na to, aby se zastavila nebo zpomalila jeho degradace (chátrání).

„Restaurování-konzervování“ výtvarných děl-památek může tedy být obecně definováno jako „*činnost zaměřená na snižování míry rozpadu jejich hmoty a z toho vyplývajícího zániku*“ časem nesené informace a výtvarného sdělení. Jsou také pokusem zastavit, nebo snížit úbytky autenticity výtvarného díla-památky. Pojmenování *restaurování* (v užším slova smyslu) je možné ve vztahu k výtvarným dílům minulosti-památkám, v tom nejširším významu, použít pro označení různých způsobů jejich odborného ošetření, při němž, na rozdíl od pouhé konzervace, může docházet i ke změně jejich dochovaného vzhledu. Zásah (změny) však nesmí být dominantní v dochované struktuře, všechny doplňky musí být snadno odstranitelné. Pokud se při restaurování výtvarných děl využije při opravě činnosti, jejímž výsledkem je rekonstrukce zmizelé podoby (vzhledu), nesmí být výsledky této činnosti dominantní v dochované historické struktuře.

Při konservaci (v užším slova smyslu) naproti tomu jde, opět zcela obecně řečeno, jen o takové odborné ošetření hmotné podstaty „výtvarného díla-památky“, které má prodloužit trvání dochované hmoty a tím i informací, které památka pronáší časem, aniž by při tom došlo ke změně jeho vzhledu. Nemění se dochovaný obraz-vzhled historické struktury.

Pojem reverzibilita se v památkové péči a jejím rámci i v oblasti restaurování rozšířil v poslední třetině 20. století. Souvisí s dobovými snahami po zvědečtění, zvýšení podílu exaktních věd v restaurování. Pohled na užívání principy reverzibility v oblasti restaurování se vyvíjel v čase. Restaurování však není tak exaktní jako přírodní vědy: Ovlivňuje je dalece více dobový vkus, pocity, názory uživatelů, jejich preference.

Jde tedy o nejednoznačný princip. Užívá se v mnoha textech, používá ho mnoho restaurátorů a památkářů, není však snadné jej definovat. Snad je možné říci, že jde o etický princip, který by zaručil, že je možné vrátit restaurovaný objekt zpět do stavu, v jakém byl před restaurátorským zásahem. Princip reverzibility je pro restaurátory výhodný. Snižuje totiž míru rizika jejich práce a tím i míru jejich zodpovědnosti. Reverzibilita má také nevhodné následky pro restaurování. Velká míra reverzibility sebou přináší malou zodpovědnost. U mnoha restaurátorských procesů nelze o reverzibilitě vůbec mluvit:

- všechny způsoby čištění jsou nereverzibilní,
- většina zpevňování poréznych materiálů je nereverzibilních a podobně.